

Päihdetilannekysely 2023

Loppuraportti Etelä-Karjalan kunnissa
toteutetusta päihdetilannekyselystä

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Kyselyn toteutus	3
3. Kyselyn vastaajat.....	3
4. Päihdetilanne Etelä-Karjalassa	4
4.1 Havainnot alaikäisten päihteiden käytöstä viimeisten 12 kk aikana	6
4.2 Alaikäisten päihteiden käyttöön tulisi puuttua	7
4.3 Havainnot kotikunnassa tapahtuvasta päihteiden käytöstä ja anniskelusta	8
5. Anniskelu Etelä-Karjalassa	9
5.1 Iän tarkistaminen nuorelta näyttävältä ostajalta	9
5.2 Lausumismahdollisuus anniskelulupa-asiassa.....	10
6. Varhainen tunnistaminen ja tuki	11
6.1 Vastaajilla enemmän huolta läheisistä kuin itsestä	11
6.2 Puheeksiotto Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotoilla.....	12
7. Kuntalaiset ehkäisevän päihdetyön tekijöinä.....	13
8. Ehkäisevä päihdetyö Etelä-Karjalassa.....	16
9. Lopuksi	17
Liite 1. Nuorten päihdetilannekyselyn tulokset	18
Kyselyn taustatiedot.....	18
Kyselyn tulokset	19
Nuorten esittämät toimenpide-ehdotukset ehkäisevään päihdetyöhön.....	22
Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä nuorten vastauksista	24

1. Johdanto

Etelä-Karjalan kunnissa toteutettiin päihdetilannekysely ajalla 30.1.-5.3.2023. Kysely on osa Pakka-toimintamallia, jota Etelä-Karjalan hyvinvointialueen (Ekhva) ehkäisevä päihdetyö toteuttaa yhteistyössä viranomaistoimijoiden sekä kuntien kanssa. Pakka-toimintamallin tavoitteena on ehkäistä alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittoja, jotka vaikuttavat heikentävästi ihmisen terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, talouteen sekä työelämään. Päihdetilannekysely on hyvä keino kuntalaisten osallistamiseen Pakka-toimintaan, ja se on tarkoitettu kaikille kuntalaisille. Edellisen kerran vastaava kysely toteutettiin vuonna 2021.

Päihdetilannekyselyllä kartoitettiin eteläkarjalaisten näkemyksiä päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä rahapeliin ehkäisemisen ja haittojen vähentämisen keinoista viimeisen 12 kuukauden ajalta. Osallistujilta kysyttiin muun muassa; Millaisia erityisiä kehittämisen paikkoja he tunnistavat? Mitkä olisivat kuntalaisten mielestä kaikkein tärkeimpiä kehittämisen ja toiminnan kohteita? Miten ehkäisevän päihdetyön eri keinoihin suhtaudutaan? Lisäksi vastaajat pääsivät kertomaan ajatuksiaan ja mielipiteitään kyselyn avoimissa kysymyksissä. Raporttiin on lainattu päihdetilannekyselyssä saatuja avoimia vastauksia.

Sähköinen kysely toteutettiin kaikissa Etelä-Karjalan kunnissa. Sähköisen kyselyn linkkiä jaettiin Etelä-Karjalan hyvinvointialueen verkkosivuilla, sosiaalisessa median eri kanavissa ja eri yhteistyötahojen avulla. Kyselyn tuloksia tullaan käyttämään Pakka-toimintamallin kehittämiseen sekä ehkäisevän päihdetyön suunnitteluun ja toteuttamiseen Etelä-Karjalan alueella. Kyselyn pohjana käytettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Pakka-kehittäjäverkoston laatimaa kyselypohjaa. Vastaavanlaisia Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) esimerkkipohjan mukaisia kyselyitä on toteutettu myös muualla Suomessa.

Kun tarkastellaan tämän raportin tuloksia, on huomioitava se, ettei kysely kerro maakunnan päihteitä käyttävien määräästä vaan sen, miten päihdeilmiöt näyttäytyvät kuntalaisille. Tässä raportissa kerrotaan lähinnä koko alueen päihdetilanteesta ja sen ilmiöistä. Kuntakohtaisia nostoja ei juurikaan voi tehdä, koska vastaajien aktiivisuus ei ole kaikissa kunnissa samanlaista. Isompien kuntien vastausmäärän vuoksi niissä näkyvät ilmiöt voivat korostua koko maakunnan tuloksissa.

2.Kyselyn toteutus

Sähköinen kysely toteutettiin Etelä-Karjalan kunnissa 30.1.-5.3.2023. Kyselyyn vastaaminen tapahtui nimettömänä. Kysely oli avoinna Etelä-Karjalan hyvinvointialueen verkkosivuilla ja sitä markkinoitiin myös sosiaalisessa mediassa sekä kuntien omilla verkostoissa. Kysely toteutettiin ja analysoitiin Webropol -ohjelmalla.

Kyselyn tulosten avulla pyritään parantamaan ehkäisevän päihdetyön suunnittelua ja kehittämistä Etelä-Karjalan kunnissa sekä hyvinvointialueen palveluissa. Tuloksista tiedotetaan ja raportoidaan siten, että yksittäisen vastaajan vastaukset eivät ole tunnistettavissa.

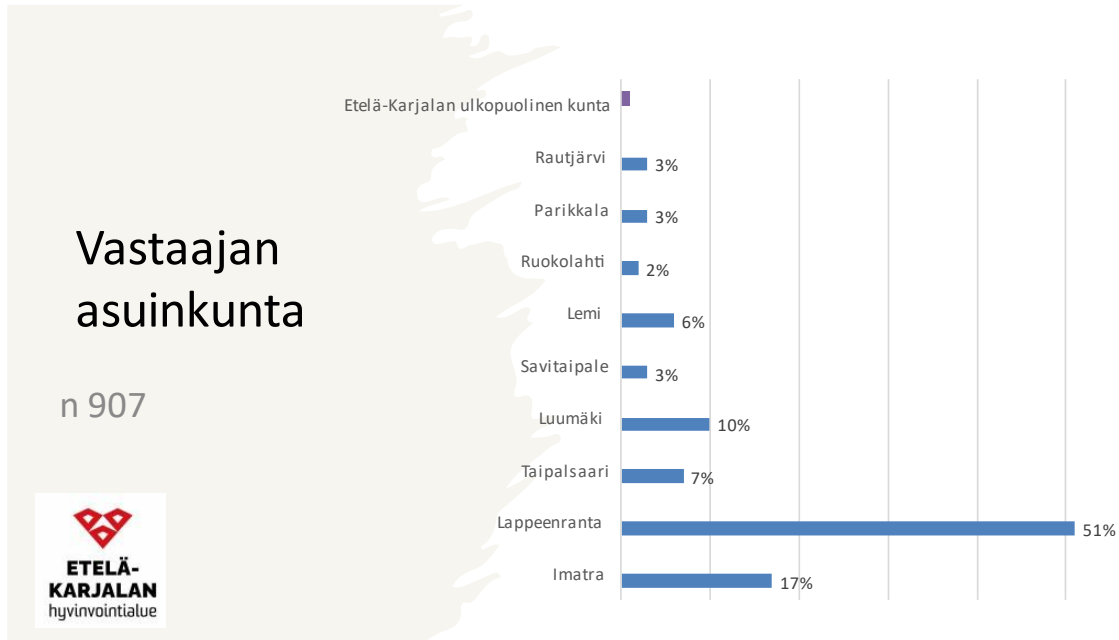
Kyselyyn vastasi kaikkiaan 1632 kuntalaista. Täysi-ikäisten vastaajien kohdalla käytettiin THL:n kyselypohjaa. Täysi-ikäisten kyselyssä oli neljä taustakysymystä ja 27 päihdetilanteeseen liittyvää monivalintakysymystä sekä neljä avointa kysymystä. Niissä pyydettiin kertomaan epäkohdista, joihin pitäisi kohdistaa haittoja ehkäiseviä toimia ja siitä, miten kuntalaiset itse voisivat kyseisiin epäkohtiin vaikuttaa. Nuorille tehtiin oma, muokattu ja helpommin ymmärrettävä kysely, jonne alle 18-vuotiaat ohjattiin pääkyselystä automaattisesti. Nuorten kyselyssä oli neljä taustakysymystä sekä yhdeksän monivalintakysymystä. Avoimia kysymyksiä oli yksi. Avoimessa kysymyksessä kysyttiin, mitä kannattaisi tehdä, että lapset ja nuoret eivät alkaisi käyttää alkoholia, nuuskaa, tupakkaa tai huumeita? Kenen pitäisi tehdä jotain? Alle 18-vuotiaita vastaajia oli 520 henkilöä.

Vastausten käsittelystä vastasivat Etelä-Karjalan hyvinvointialueen, ehkäisevän päihdetyön asiantuntijat Sanna Ahtiainen ja Ulla Peippo. Jokaiselle kunnalle toimitettiin kuntakohtaiset raportit ja niiden tarkasteleminen onkin tärkeää, sillä suurimpien kuntien vastauksissa näkyvät ilmiöt, voivat dominoida koko maakunnan alueen tuloksia.

3.Kyselyn vastaajat

Vastaajia päihdetilannekyselyssä oli yhteensä 1632. Vastaajia oli kaikista Etelä-Karjalan kunnista (taulukko 1). Aineiston analysoimisessa vastaajien asuinpaikkakunnat luokiteltiin niin, että Lappeenranta ja Imatra esitettiin yksittäisinä kaupunkeina ja Etelä-Karjalan muut kunnat

(Ruokolahti, Rautjärvi, Parikkala, Luumäki, Taipalsaari, Lemi, Savitaipale) esitettiin nimellä seutukunnat.

Taulukko 1. Päihdetilannekyselyn vastaajat kunnittain

Kyselyyn vastasi 1632 henkilöä, joista valtaosa oli alle 18-vuotiaita (n= 520). Nuorten kyselystä tehtiin oma raporttinsa. Vastaajista alaikäisiä oli 45 %, 18–30-vuotiaita oli 14 %, 31–45-vuotiaita 18 %, 46–60-vuotiaita 17 % ja yli 75-vuotiaita noin 1 %. Vastaajista 74 % oli naisia ja 25 % miehiä. Prosentin verran vastaajista ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan. Vastaajista 64 % ilmoitti olevansa työssä, opiskelijoita tai koululaisia 20 %, eläkkeellä 9 % ja työelämän ulkopuolella 7 %.

4. Päihdetilanne Etelä-Karjalassa

Kyselystä ilmeni, että päihdeilmiöt Etelä-Karjalassa huolestuttavat asukkaita. Huolen aiheina olivat liiallinen päihteiden käyttö sekä niistä aiheutuvat haitat. Vastausten mukaan täysi-ikäiset kantoivat erityistä huolta nuorista ja lapsista. Avoimissa vastauksissa nousi esiin huoli

lisääntyneestä alaikäisten päihteiden käytöstä ja alaikäisille päihteiden välittämisestä, joka vastausten mukaan näkyi kauppakeskusten, kauppojen ja vapaa-ajanviettopaikkojen läheisyydessä. Turvattomiksi koettiin useassa kunnassa tietyt alueet ja keskustat niissä tapahtuvan päihteiden julkikäytön vuoksi.

Keskustassa avoin alkoholin ja huumausaineiden käyttö lieveilmiöineen jokapäiväistä. Huutelua, leiryty mistä bussikatoksiin niin että muut joutuvat olemaan sateessa. Ja kaikki päiväsaikaan.

Huumeet ovat tulleet näkyvämmäksi. Baarissa näkee käyttöä ja kauppakeskuksissa huumeiden myymistä. Yöelämässä on turvattomampaa liikkuu, koska nuoret ovat aggressiivisia ja haastavat riitaa.

Olen huomannut röyhkeämpää huumausaineiden kauppaamista. Esimerkiksi keskellä päivää kauppakeskuksen aulassa käydään kauppaa aika usein.

Vastaajat kokivat myös neuvottomuutta päihteiden käytön puuttumisen keinoista. Lisäksi vastaajat toivoivat nuorten päihdekasvatuksen olevan realistisempaa. Vastauksissa toivottiin esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden käyttämistä päihdekasvatuksen apuna. Lisäksi toivottiin esimerkiksi koulujen ottavan enemmän vastuuta nuorten ja lasten päihdekasvatuksesta. Nuoret vastaajat puolestaan toivoivat enemmän omien vanhempien ottavan päihdeasiat puheeksi ja näyttävän esimerkkiä.

Kasvattamalla lapsensa hyvin ja antamalla järjen päähän.

Olen yrittänyt keskustella asiasta toisten vanhempien kanssa. Osa on samaa mieltä, että yläasteikäiselle päihteet eivät ole ok. Osa nauraa päin naamaa ja hehkuttaa, miten nuoret ovat nuoria.

Ehkä omalla esimerkillä voi parhaiten vaikuttaa. En tiedä.

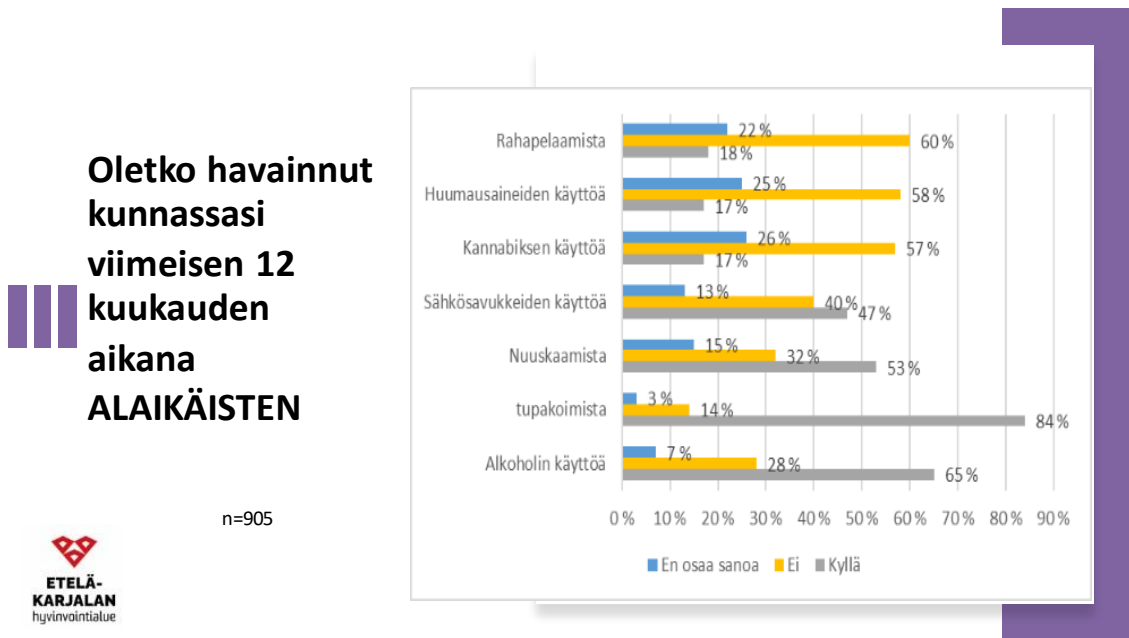
En uskaltaisi puuttua asian hoitamiseen

Ammattilaisten tehtävä

Olla silmät auki ja selvillä nuorison tekemisistä ja jos ongelmaa havaittisi olisi joku taho tiedossa mihin voisi olla yhteydessä havainnoista

4.1 Havainnot alaikäisten päihteiden käytöstä viimeisten 12 kk aikana

Aikuiset kyselyyn vastanneet näkivät enemmän alaikäisten päihteiden käyttöä kuin nuoret vastaajat. Kaksi kolmesta vastaajasta oli havainnut alaikäisten alkoholinkäyttöä ja yli kahdeksan vastaajaa kymmenestä tupakointia. Noin puolella oli havaintoja alaikäisten nuuskan käytöstä sekä sähkösavukkeen käytöstä. Kannabiksen käyttöä, muun huumausaineen käyttöä sekä rahapelaamista oli havainnut lähes viidesosa vastaajista. Nuoret vastaajat olivat havainneet alaikäisten alkoholinkäyttöä ja tupakointia lähes samalla tavalla kuin aikuiset, mutta nuuskaamista ja sähkösavukkeen käytön havaintoja oli tehty aikuisia vastaajia enemmän. Verrattaessa kysymystä vuonna 2021 tehtyyn kyselyyn huomattiin, että alkoholinkäytön havainnot olivat hieman laskeneet. Sähkösavukkeen käytön havainnot taas olivat yli kaksinkertaistuneet vuodesta 2021.

Taulukko 2. Havainnot alaikäisten päihteiden käytöstä viimeisen 12 kk aikana

Havainnot päihteiden välittämisestä alaikäisille olivat hieman laskeneet edellisistä kyselyistä. Havaintoja välittämisestä oli pääsääntöisesti tehty enemmän kaupungeissa. Alaikäisille päihteiden välittäminen nousi esille myös kyselyn avoimissa kysymyksissä.

Joku tuo alaikäisille nuuskaa ja sähkötupakkaa. Niitä on koulussa.

Nuoret saavat nuorilta "aikuisilta" todella helposti päihteitä, tupakkaa... osa kunnan aikuisista hyväksyy sen ja hankkivat itsekin yläasteikäisille päihteitä

Nuorten on todella helppo saada huumeita, helpompi kuin terapiaa. On olemassa tällaisia telegram -ryhmiä, jossa huumeita ja päihteitä myydään katsomatta, mikä ostajan ikä on. Sinne on helppo päästä esim. kaverin kautta.

Alaikäiset saivat päihdetilannekyselyn tulosten mukaan päihteitä omanikäisiltään välittäjiltä, vanhemmiltaan sekä täysi-ikäisiltä hakijoilta ja myyjiltä. Huolta oli myös lasten mukanaolosta kauppakeskusten päihteitä käyttävien ihmisten ryhmissä. Päihteiden välittämisestä oli kuultu esimerkiksi omilta lapsilta ja sitä oli nähty jopa päivittäin kauppojen liepeillä.

4.2 Alaikäisten päihteiden käyttöön tulisi puuttua

Valtaosan vastaajien mielestä omassa kunnassa tulisi puuttua nykyistä enemmän alaikäisten päihteidenkäyttöön. Kuusi kymmenestä vastaajasta koki, että alaikäisten alkoholinkäyttöön tulisi puuttua nykyistä enemmän. Seitsemän vastaajaa kymmenestä puuttuisi tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä kannabiksen ja muiden huumausaineiden käyttöön. Puolet vastaajista koki, että rahapelaamiseen tulisi puuttua nykyistä enemmän. Kaupungeissa toivottiin puuttumista seutukuntia enemmän.

Päihteiden käytön lisääntymisen pelättiin myös normalisoivan päihteiden käyttöä lapsille ja viestivän siitä, ettei aikuisilla ole riittävästi keinoja siihen puuttumiseen. Tätä havaintoa tuki

myös avoimen kysymyksen: kuinka kuntalaisena itse voit vaikuttaa päihdehaittojen ehkäisemiseen, vastaukset:

En osaa ja kuuluuko se edes kuntalaiselle

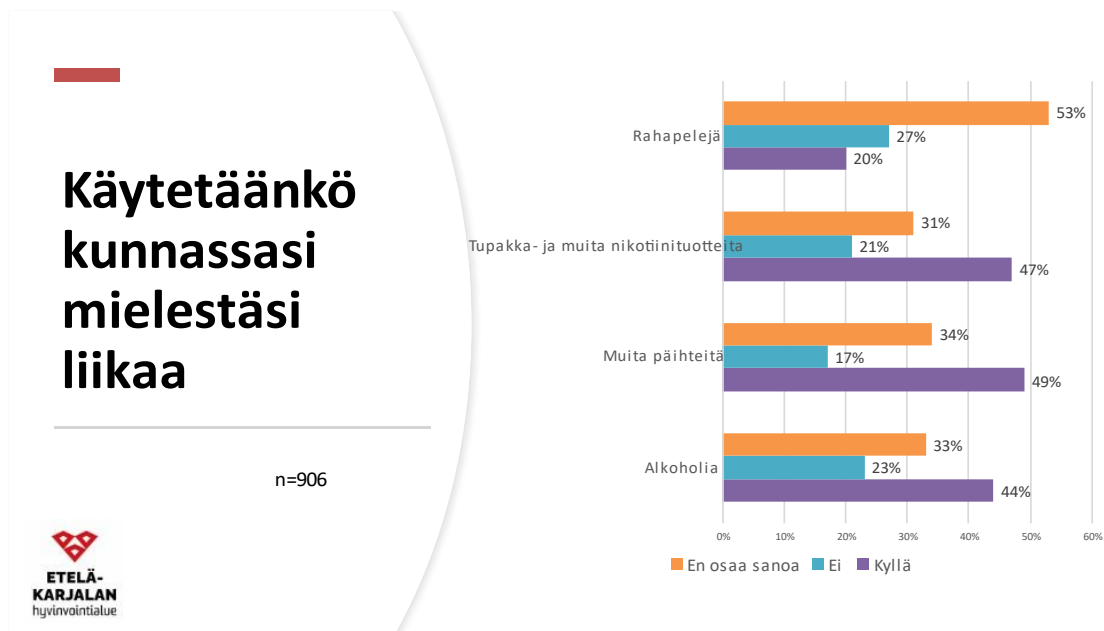
Miten puuttua, kun ei uskalla väkivallan uhkan vuoksi?

Koulujen tulisi ottaa enemmän vastuuta päihdekasvatuksesta:

Aika rajalliset on mahdollisuudet. Olemalla itse hyvä esimerkki.

4.3 Havainnot kotikunnassa tapahtuvasta päihteiden käytöstä ja anniskelusta

Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että omassa asuinkunnassa käytetään liikaa alkoholia, tupakka- ja nikotiini tuotteita sekä muita päihteitä (taulukko 3). Joka viides vastaaja koki, että rahapelejä pelataan omassa asuinkunnassa liikaa.

Taulukko 3. Kysymys: Käytetäänkö kotikunnassasi mielestäsi liikaa?

Nuorten vastauksissa liikakäyttöä esiintyi kaikissa päihteissä vähemmän kuin aikuisten vastauksissa. Tupakan liikakäytössä ero aikuisiin vastaajiin oli pienin (40 % vs. 47 %). Kaupungeissa vastattiin hieman useammin kunnassa käytettävän liikaa päihteitä tai rahapelejä kuin seutukunnissa.

Lähes kolmasosa vastaajista vastasi, että omassa asuinkunnassa suhtaudutaan liian vapaasti humalajuomiseen. Reilu kolmannes vastaajista oli viimeisen vuoden aikana pelännyt julkisella paikalla kohtaamiaan päihtyneitä henkilöitä. Joka viides vastaaja oli kokenut päihtyneen henkilön ahdistelua julkisella paikalla. Ahdistelua ja pelkoa oli koettu enemmän kaupungeissa. Eroa vuonna 2021 kyselyn vastauksiin ei juurikaan ollut.

Noin joka kymmenes vastaaja arvioi, että alkoholin anniskelua tulisi rajoittaa julkisella paikalla. Rajoittamista tulisi tehdä muun muassa puistoissa, päiväkotien ja koulujen läheisyydessä sekä uimarannoilla. Rajoittaminen koettiin tarpeelliseksi erityisesti siellä, missä alaikäisiä oleilee. Alkoholin anniskelua kunnan omalla päätöksellä toivottiin enemmän kaupungeissa.

Neljä vastaajaa kymmenestä koki, että kunnan tulisi rajoittaa alkoholijuomien mainontaa kunnan tilaisuuksissa ja kunnan tiloissa. Yli puolet vastaajista haluaisi myös rajoittaa rahapelimainontaa paikoissa, joissa on erityisen paljon alaikäisiä.

5. Anniskelu Etelä-Karjalassa

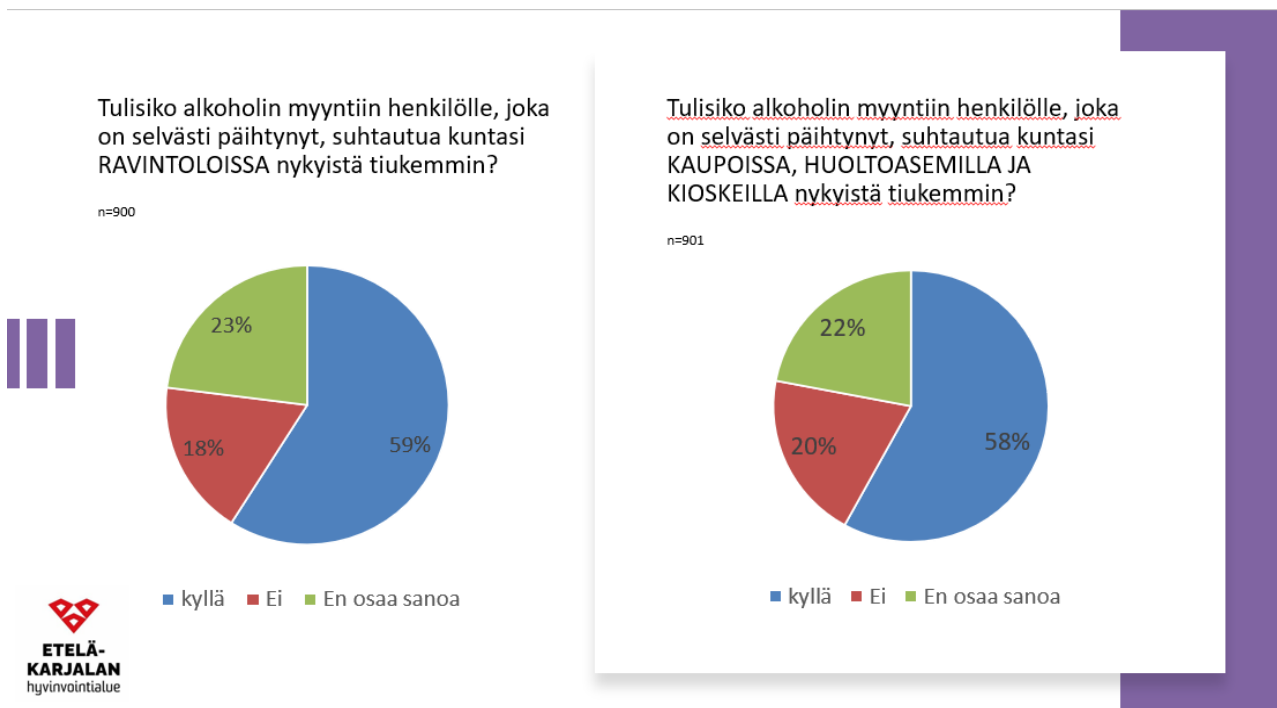
5.1 Iän tarkistaminen nuorelta näyttävältä ostajalta

Kuudesosa vastaajista oli tehnyt havaintoja tilanteista, missä nuorelta näyttävältä ikärajavaltotun tuotteen ostajalta ei ole tarkistettu ikää. Iän tarkistaminen näyttää päihdetilannekyselyjen valossa tehostuneen vuosista 2018 ja 2021 kaikkien ikärajavaltottujen tuotteiden osalta.

5.2 Lausumismahdollisuus anniskelulupa-asiassa

Vastaajista 38 % käyttäisi mahdollisuutta lausua mielipiteensä oman kodin lähelle haettavaan anniskelulupahakemukseen. Vastaajat jakaantuvat kuitenkin aika tasan niiden välillä, ketkä käyttäisivät mahdollisuutta, ketkä eivät käyttäisi tai ketkä eivät osaa sanoa kantaansa. Kuntien kesken eroa mielipiteen lausumishalukkuudessa ei juurikaan ole. Halukkuus esittää mielipide oli laskenut jonkin verran vuodesta 2021.

Etelä-Karjalassa toteutettiin anniskeluravintoloihin suunnatut asiakasarvioinnit ensimmäistä kertaa vuonna 2022. Niiden avulla oli tarkoitus selvittää alueen anniskeluravintoloissa ikärajavälön ja päihtyneille anniskelun tilannetta. Tässä päihdetilannekyselyssä kysyimme tulisiko alkoholin myyntiin henkilölle, joka on selvästi päihtynyt, suhtautua kuntasi ravintoloissa, kaupoissa, huoltoasemilla ja kioskeilla tiukemmin.

Taulukko 4. Tulisiko alkoholin myyntiin henkilölle, joka on selvästi päihtynyt suhtautua tiukemmin?

Reilu puolet vastaajista koki, että alkoholin myyntiin tulisi suhtautua ravintoloissa sekä vähittäismyyntiliikkeissä nykyistä tiukemmin (taulukko 4). Kaupungeissa toivottiin seutukuntia enemmän tiukempaa suhtautumista. Yhä useampi vastaaja toivoi tiukempaa suhtautumista alkoholin myyntiin, kun vertaa lukemia vuosien 2018 ja 2021 kyselyihin.

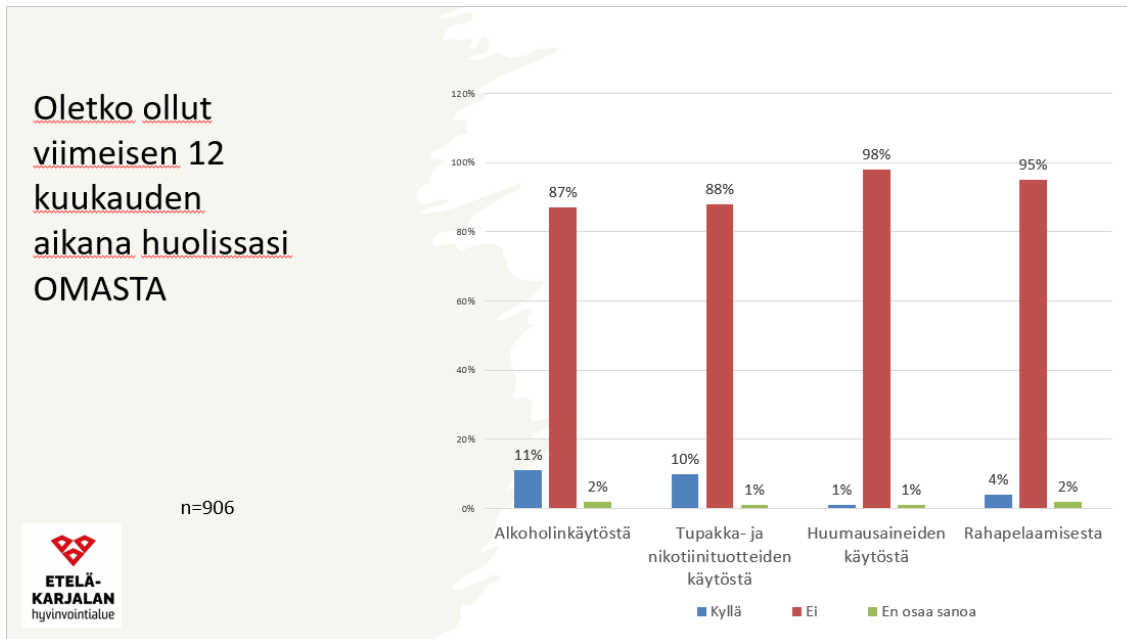
6.Varhainen tunnistaminen ja tuki

Päihteidenkäytön puheeksi otto on keino tunnistaa päihteiden ongelmallinen käyttö jo varhaisessa vaiheessa. Päihteidenkäytöstä kysymisen tulisi olla luonnollinen osa terveyteen ja hyvinvointiin liittyvää keskustelua. Kysyminen antaa luvan puhumiselle. Puheeksi otto on tärkeä työväline kaikille ammattilaisille sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotoilla. Päihteiden riskikäytön varhainen tunnistaminen on yksi tärkeimmistä keinoista vähentää päihdehaittoja. Mitä varhaisemmin alkoholin riskikäyttöön, tupakkatuotteiden tai huumausaineiden käyttöön sekä haitalliseen rahapelaamiseen pystytään puuttumaan, sitä pienemmiksi jäävät vakavien ongelmien ja haittojen riski.

6.1 Vastaajilla enemmän huolta läheisistä kuin itsestä

Kyselyyn vastanneilla oli ollut viimeisen 12 kuukauden aikana vähemmän huolta omasta päihteidenkäytöstä ja rahapelaamisesta kuin läheisen päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta. Neljä kymmenestä vastaajasta oli kokenut huolta läheisen alkoholinkäytöstä, lähes kolmasosa läheisen tupakoinnista ja hiukan reilu kymmenesosa huumausaineiden käytöstä tai rahapelaamisesta (taulukko 5).

Kun aikuisista 12–40 % oli kokenut huolta läheisen päihteidenkäytöstä niin nuoret kokivat huolta selvästi aikuisia vähemmän. Eniten huolta herätti tupakointi tai nikotiinituotteiden käyttö. Huoli läheisen alkoholinkäytöstä oli vähentynyt selvästi vuodesta 2021. Huomioitavaa kuitenkin on, että nuorten kyselyssä oli jokaisen päihteen kohdalla vastaajia, jotka kokivat huolta omasta päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta.

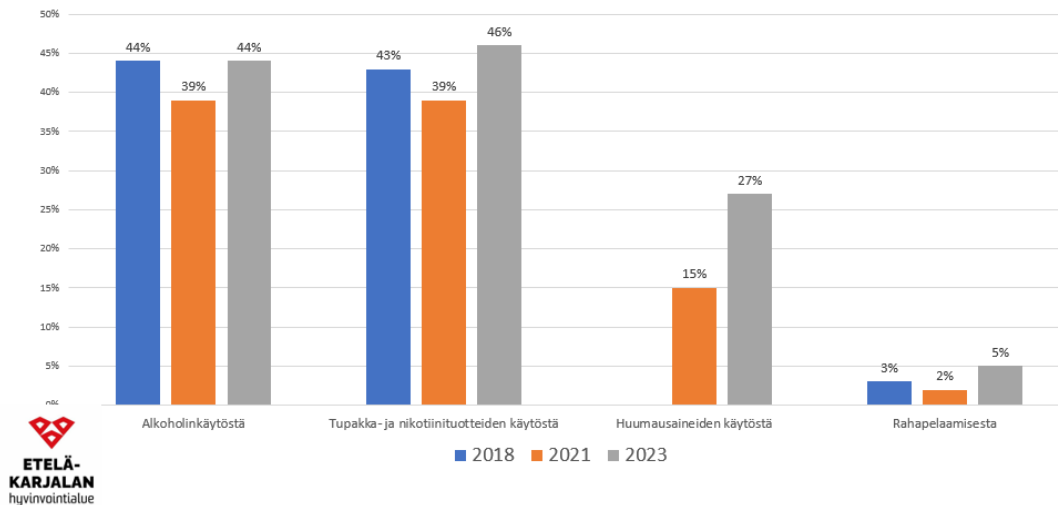
Taulukko 5. Oletko ollut viimeisen 12 kk aikana huolissasi omasta

Kun läheisen päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta oli 12–40 % huolissaan niin omasta käytöstä huolta kannettiin selvästi vähemmän. Myös nuoret kokivat aikuisia vähemmän huolta omasta päihteidenkäytöstä.

6.2 Puheeksiotto Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotoilla

Kyselyn vastauksista kävi ilmi, että Etelä-Karjalan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotoilla otetaan päihteet ja rahapelaaminen puheeksi. Neljä kymmenestä vastasi, että heiltä on kysytty alkoholin käytöstä tai nikotiini tuotteiden käytöstä sote-palveluissa (taulukko 6). Reilu neljäsosa oli kohdannut huumeidenkäytöstä kysymistä sekä 5 % rahapelaamisesta kysymistä. Noin kuudennes vastaajista ei ollut käynyt terveydenhuollon vastaanotolla viimeisen 12 kuukauden aikana.

Minulta on kysytty viimeisen 12 kk aikana sosiaali- tai terveydenhuollon vastaanotolla

Taulukko 6. Minulta on kysytty viimeisen 12 kk aikana sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotolla

Verrattaessa puheeksi ottoa koskevia vastauksia vuosien 2018 ja 2021 päihdetilannekyselyjen vastauksiin, voitiin todeta, että puheeksi otto oli lisääntynyt kaikkien päihteiden kohdalla. Kun lähes puolelta vastaajista oli kysytty esimerkiksi alkoholinkäytöstä, vastaavasti neuvontaa oli saanut vain kuusi prosenttia vastaajista. Kyselystä voisikin tehdä päätelmän, että päihteiden puheeksi otto ja sitä seuraava mahdollinen neuvonta eivät kohtaa Etelä-Karjalassa. Neuvontaa oli annettu myös aiempiin kyselyihin verrattuna vähemmän.

Etelä-Karjalan hyvinvointialueella koulutetaan parhaillaan Päihteet Puheeksi -toimintamallia, jonka tavoitteena on systemaattinen alkoholin puheeksi otto kaikilla hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotoilla 2025 mennessä. Myöhemmin toimintamalliin on tarkoitus lisätä puheeksi otto myös tupakka- ja nikotiinituotteiden, huumausaineiden sekä rahapelaamisen osalta.

7. Kuntalaiset ehkäisevän päihdetyön tekijöinä

Ehkäisevällä päihdetyöllä edistetään terveyttä ja turvallisuutta sekä hyvinvointia ehkäisemällä ja vähentämällä päihde- sekä pelihaittoja. Ehkäisevä päihdetyön yksi merkittävä sisältö on yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Ehkäisevää päihdetyötä tekevät lukuisat eri toimijat,

kuntalaista itseään unohtamatta. Kuntalaisilla ei ole useinkaan tietoa tai keinoja siihen, miten voisi vaikuttaa päihdehaittoihin.

Kyselyssä 303 vastaajaa vastasi havainneensa alueella tai kunnassaan päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöön sekä rahapelaamiseen liittyviä epäkohtia, joihin tulisi erityisesti kohdistaa haittoja ehkäiseviä toimia. Vastaajat olivat erityisen huolissaan nuorista. Vastaajat toivoivat myös vahvaa ennaltaehkäisevää työtä aikaisessa vaiheessa sekä päihdehoitoon pääsyn helpottumista. Kysyttäessä avoimella kysymyksellä, miten kuntalaiset itse voisivat osallistua näiden haittojen ehkäisemiseen, vastauksia saatiin 219 kappaletta. Osassa vastauksia koettiin, että yksityishenkilönä puuttuminen on vaikeaa. Vastauksen mukaan puuttumistilanteissa koettiin väkivallan uhkaa tai ei ehditty reagoida.

Ei täällä uskalla puuttua, kun saa pelätä oman turvallisuuden puolesta.

"poliisina" toimiminen on riskialtista, voi saada tappelua aikaan

Eipä niihin ehditä puuttua eikä ehkäistä tehdään ilkivaltaa ja juostaan pakoon tai vanhemmat sanoo, ettei ole heidän lapsensa osallistuneet ilkivaltaan, juomiseen eikä huume kokeiluihin.

Vastauksissa pohdittiin myös sitä, mihin näkemistään epäkohdista ja haitoista pitäisi ilmoittaa. Mainintoja saivat muun muassa poliisi, hätäkeskus, koulu, hyvinvointialueen työntekijät ja lastensuojelu. Suora yhteydenotto esimerkiksi nuorten vanhempiin koettiin hankalaksi. Epäkohtien ja haittojen puuttuminen koettiin enemmän ammattilaisten tehtäväksi.

Päihde porukoihin liittyen soittaa poliisit, muihin kuten tupakointiin ja pelaamiseen on vaikea puuttua.

Ilmoittamalla heti viranomaiselle (täällä lähin rajavartiolaitoksen virassa oleva yksikkö - poliisin paikalle tulo vähintään tunnin päässä) mikäli epäilee jonkun

ajavan päihteiden alaisena. Korttelipoliisi saisi kyllä menoa niin kylällä kuin tien päällä rauhoittumaan ja lisäksi turvallisuuden tunnetta muutenkin.

Yhteydenotto kun ko. toimintaa havaitsee, kouluun kenties? Haastava tietää kenen nuoria / mihin olla yhteydessä?

Hyvin vaikea puuttua yksityishenkilönä. Valitus entiselle eksotellekin toi vain ympäröivä vastauksia...

Olla silmät auki ja selvillä nuorison tekemisistä ja jos ongelmaa havaittisi olisi joku taho tiedossa mihin voisi olla yhteydessä havainnoista

Ainakin tehdä ilmoituksia hyvinvointialueen työntekijöille ja kaupungin työntekijöille.

Ammattilaisten tehtävä

Osa vastaajista ilmoitti voivansa toimia ehkäisevän päihdetyön osalta vapaaehtoisena.

Ehkäisemisestä en osaa sanoa. Olen soittanut pari kertaa poliisit paikalle, mikäli olen nähnyt selkeästi päihtyneen alaikäisen julkisella paikalla. Pohdiskelin, että voisin olla kiinnittämässä esim. vapaaehtoisena ehkäisevän päihdetyön materiaalia esim. kauppakeskuksiin, joissa käy paljon nuoria.

Vanhemmat ja vapaaehtoiset ratsaamaan pahimmat huumeidenvälityspaikat yhdessä virkavallan kanssa

Voisin osallistua tapahtumiin ja tempauksiin asian tiimoilta.

Voisin hyvin toimia vapaaehtoisena esimerkiksi nuorisotiloilla.

Täysi-ikäisistä vastaajista osa ajatteli, että parhaiten he voivat osallistua päihdehaittojen vähentämiseen huolehtimalla omista lapsista ja läheisistä sekä lähipiiristä.

Aika rajalliset on mahdollisuudet. Omaan lähipiiriin voi ehkä jotenkin vaikuttaa. Tärkeintä on olla hyvänä esimerkkinä toisille.

Puheeksi ottamalla läheisten kanssa, jos havaitsen ongelmaa. Tosin olen sitä mieltä, ettei ketään voi auttaa /parantaa ellei ole siihen itse halukas.

Omalla päihdeettömällä esimerkilläni

Pitää omista lapsista huolta ja olla heidän menoistaan kiinnostunut

Aikuiset vastaajat kokivat päihdetyön olevan enemmän ammattilaisten, viranomaisten, koulujen ja kuntien tehtävä. Nuorten vastauksissa enemmistö taas halusi vanhempien pitävän lapsistaan huolta, juttelevan heidän kanssaan sekä kasvattavan ja rajaavan heitä.

8. Ehkäisevä päihdetyö Etelä-Karjalassa

Ehkäisevää päihdetyötä on Etelä-Karjalassa tehtävä enemmän ja näkyvämmiin. Reilu puolet vastaajista vastasi, että omassa kunnassa tehtävä ehkäisevä päihdetyö ei ole ennestään tuttua. Kolmannes vastaajista tunnisti omassa kunnassaan tehtävän ehkäisevää päihdetyötä ja viidennes vastaajista ei osannut sanoa onko ehkäisevä päihdetyö tuttua.

Lapsiin ja nuoriin panostamisesta puhuttiin valtaosassa avoimissa vastauksissa. Kuntalaiset halusivat nuorten ja perheiden pariin aikuisia, nuoriso-, mielenterveys-, varhaiskasvatus-, koulu-, opiskeluhoitopalveluihin ja ehkäisevän lastensuojelun palveluihin resursseja. Samalla puhuttiin, että kaikilla nuorilla tulisi olla jotain toimintaa, jotta ei maleksittaisi kaupungilla tai kauppakeskuksissa. Nuoret toivoivat seuraavia asioita:

Aikuisten täytyy näyttää esimerkkiä, puhua nuorille päihdeasioista, puuttua nuorten tekemisiin, auttaa ja olla läsnä.

Kotona tiukemmat säännöt.

Enemmän vapaa-ajanviettopaikkoja nuorille.

No mä näin tänään semmosen tiktokin missä sanottiin että gen z käyttää vähemmän tupakkaa ja mitä ikinä ku aikasemmat sukupolvet ja se johtuu siitä että on hyvät isäsuhteet ja enemmän tietoa ja halu opiskella ja olla terve ja menestyä. että semmosia asioita.

Ilmaisia harrastuksia

9. Lopuksi

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu meille kaikille. Se tarkoittaa, että jokaisella kuntalaisella on mahdollisuus tehdä ehkäisevän päihdetyön tekoja ja jokaisen osallistuminen on tärkeää. Kuntalaiset kokivat vastausten mukaan neuvottomuutta keinoista vaikuttaa maakunnan päihdetilanteeseen. Avoimiin kysymyksiin vastanneissa kuntalaisissa oli paljon ihmisiä, jotka olivat valmiita vaikuttamaan, puuttumaan, ilmoittamaan, kasvattamaan ja osallistumaan. Jokainen meistä voi vaikuttaa Etelä-Karjalan päihdetilanteeseen puhumalla, kysymällä ja huolehtimalla itsestään ja läheisistään. Ammattilaisten työssä ehkäisevä päihdetyö painottuu päihteiden, rahapelaamisen, mielenterveyden sekä huolien ja riskien puheeksi ottamiseen sekä varhaiseen puuttumiseen. Päihteidenkäytöstä ja pelaamisesta kysytään terveydenhuollon vastaanotoilla edelleen liian vähän. Päihteet tulisi ottaa puheeksi yhä varhaisemmin.

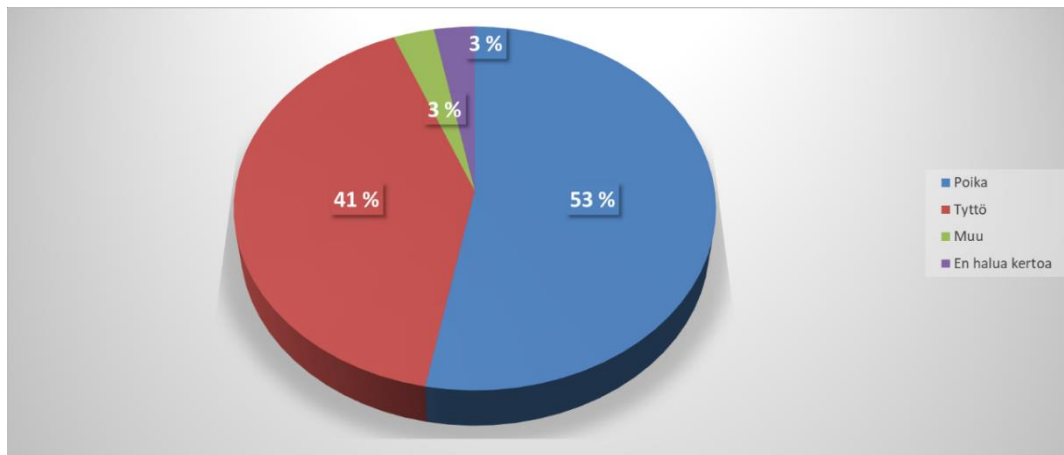
Ehkäisevä päihdetyö vaatii suunnitelmallista, johdettua työtä sekä kuntien ja hyvinvointialueen päättäjien vahvaa sitoutumista. Ehkäisevän päihdetyön työn tekemisestä ja vaikutuksista on tuotettava tietoa ja näyttöä. Kun päätetään taloudesta, vaikutuksia on osattava ennakoida ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta ja myös satsattava siihen.

Päihdetilannekyselyyn vastanneet kuntalaiset odottavat kuntien ja kaupunkien sekä hyvinvointialueen vastaavan huoliinsa. Ehkäisevää päihdetyötä ei tehdä yksin. Vaikutusten ja vaikuttavuuden saamiseksi meitä tarvitaan iso joukko ammattilaisia, vanhempia ja tavallisia kuntalaisia. Tämän päihdetilannekyselyn vastausten perusteella voidaan käynnistää tai tehostaa niin kuntalaisten kuin kunnissa ja hyvinvointialueen palveluissa tehtäviä ehkäisevän päihdetyön tekoja.

Liite 1. Nuorten päihdetilannekyselyn tulokset

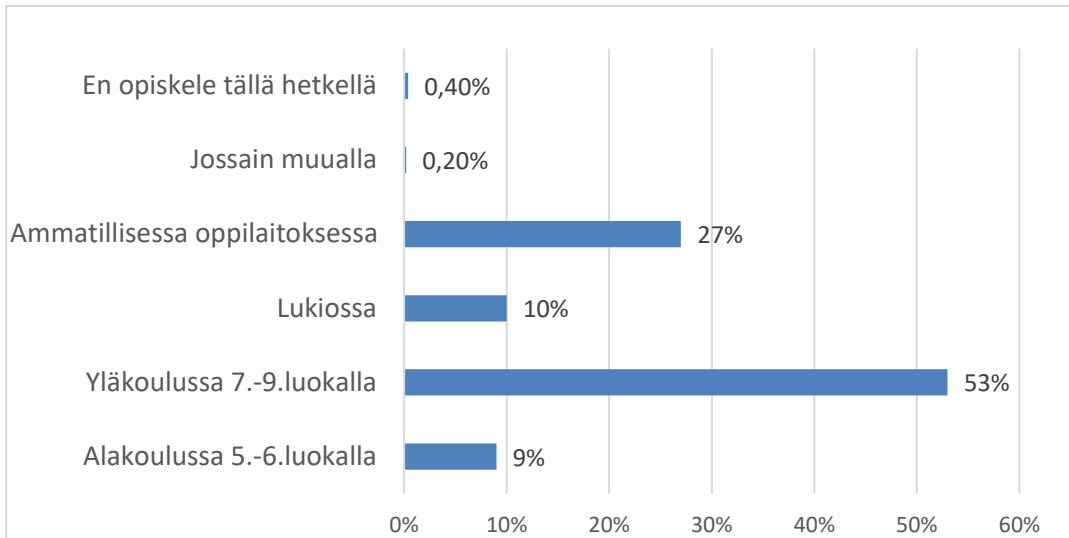
Kyselyn taustatiedot

Tässä esitetään tulokset nuorten päihdetilannekyselystä, jossa vastaajia oli yhteensä 520. Vastaajista 41 % oli tyttöjä ja 53 % poikia. Sukupuolekseen muu ilmoitti 3 % vastaajista ja 3 % ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan (taulukko 1).

Taulukko 1. Vastaajien sukupuoli

Vastaajat olivat tänä vuonna 12–18 vuotta täyttäviä nuoria. Suurin ikäryhmä oli 17-vuotiaat, joita oli 22 % vastaajista. Vastaajista noin puolet kävi yläkoulua ja reilu neljäsosa ammatillista oppilaitosta sekä noin kymmenesosa alakoulua tai lukiota (taulukko 2). Vajaa prosentti opiskelee muualla tai ei ole opintojen parissa tällä hetkellä.

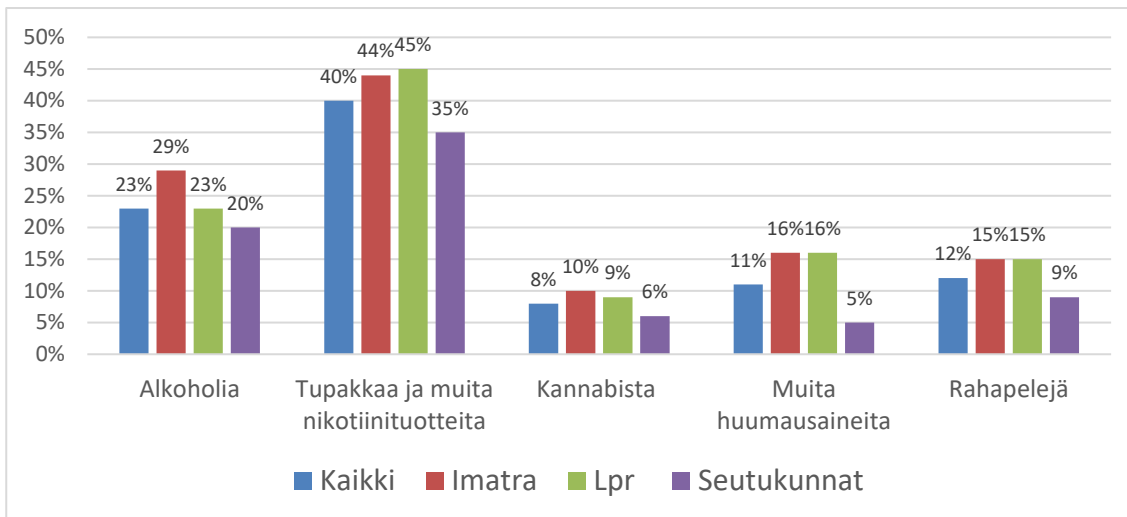

Taulukko 2. Vastaajien koulutausta

Vastaajista 33 % oli Lappeenrannasta, 23 % Imatralla, 14 % Rautjärveltä, 14 % Taipalsaareltä, kahdeksan prosenttia Luumäeltä, kuusi prosenttia Lemiltä ja yhden prosentin verran Parikkalasta, Ruokolahdelta ja Savitaipaleelta. Kyselyn tuloksissa kuntavertailua tehtiin Imatran, Lappeenrannan ja seutukuntien (=Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Lemi, Luumäki, Savitaipale ja Taipalsaari) kesken.

Kyselyn tulokset

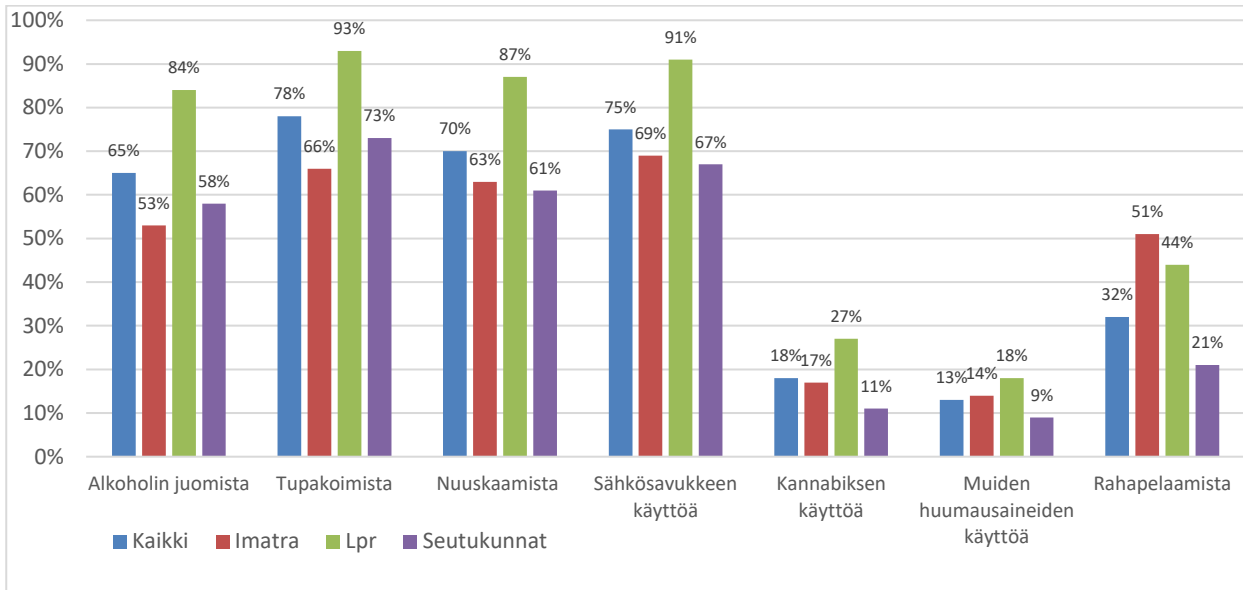
Liikaa alkoholinkäyttöä kotikunnassaan oli havainnut noin neljännes vastaajista ja liiallista tupakointia tai muiden nikotiinituotteiden käyttöä oli havainnut neljä kymmenestä vastaajasta. Kannabiksen liikakäyttöä oli havainnut vajaa kymmenesosa vastaajista, muiden huumausaineiden liiallista käyttöä sekä rahapelaamista noin joka kymmenes vastaaja. Kunnista eniten oli havaittu liiallista alkoholinkäyttöä sekä tupakointia Imatralla (taulukko 3). Kannabiksen käyttöä ja rahapelaamista oli havaittu lähes yhtä saman verran sekä kaupungeissa että seutukunnissa.

Taulukko 3. Kysymys: Asuinkunnassani käytetään liikaa

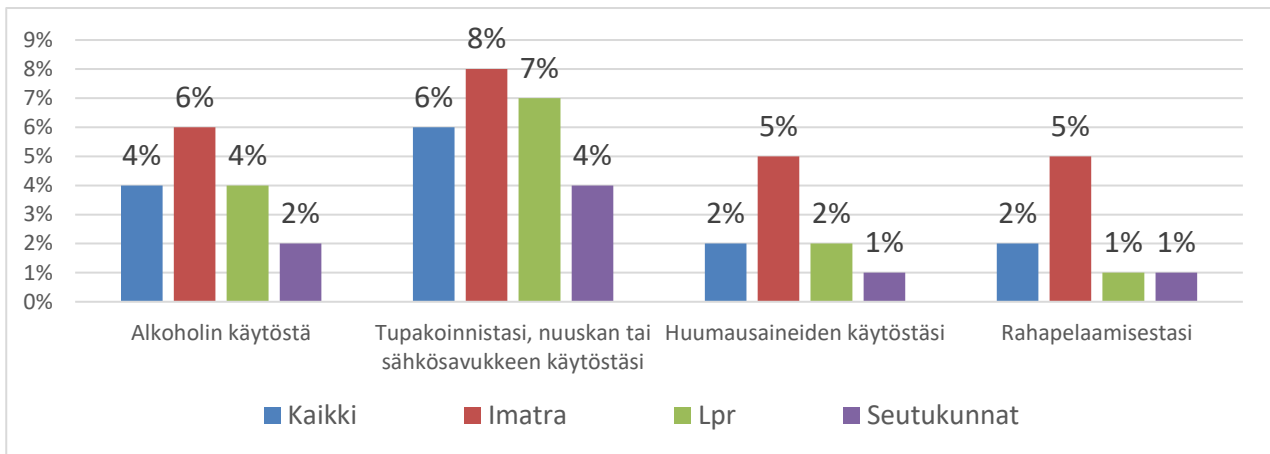
Lähes kahdeksan vastaajaa kymmenestä oli havainnut kodin ulkopuolella päihtyneen henkilön viimeisen vuoden aikana. Eniten päihtyneen henkilön havaintoja oli tehty Lappeenrannassa.

Viimeisen vuoden aikana alaikäisen alkoholinkäyttöä oli havainnut kaksi kolmesta vastaajasta, tupakoinnista havaintoja oli tehnyt lähes kahdeksan kymmenestä vastaajasta. Nuuskan sekä sähkösavukkeen käytöstä havaintoja oli noin seitsemällä kymmenestä vastaajasta. Alaikäisten kannabiksen käytöstä oli havaintoja noin viidenneksellä vastaajista ja muiden huumeaineiden käytöstä havaintoja oli tehnyt reilu kymmenesosa vastaajista (taulukko 4). Eniten päihteyksiin liittyviä havaintoja oli tehty Lappeenrannassa ja rahapelaamiseen liittyviä havaintoja Imatralla.

Taulukko 4. Kysymys: Olen nähnyt viimeisen vuoden aikana asuinkunnassani alaikäisten

Noin joka viides vastaaja oli ollut huolissaan läheisen ihmisen tupakoinnista ja alkoholinkäytöstä. Läheisen huumeaineiden käyttö oli aiheuttanut huolta joka kymmenennelle vastaajalle ja läheisen rahapelaaminen huolestutti neljää vastaajaa sadasta. Omasta alkoholinkäytöstä kantoi huolta neljä prosenttia vastaajista, tupakoinnista kuusi prosenttia vastaajista sekä huumeaineiden käytöstä sekä rahapelaamisesta kaksi prosenttia vastaajista. Useimmiten omasta päihteidenkäytöstä tai rahapelaamisesta oltiin huolissaan Imatralla. Huumeaineiden käytöstä sekä rahapelaamisensa osalta huolta kantoi viisi prosenttia imatralaisista, kun koko kyselyssä huolta näistä oli kaksi prosenttia vastaajista (taulukko 5).

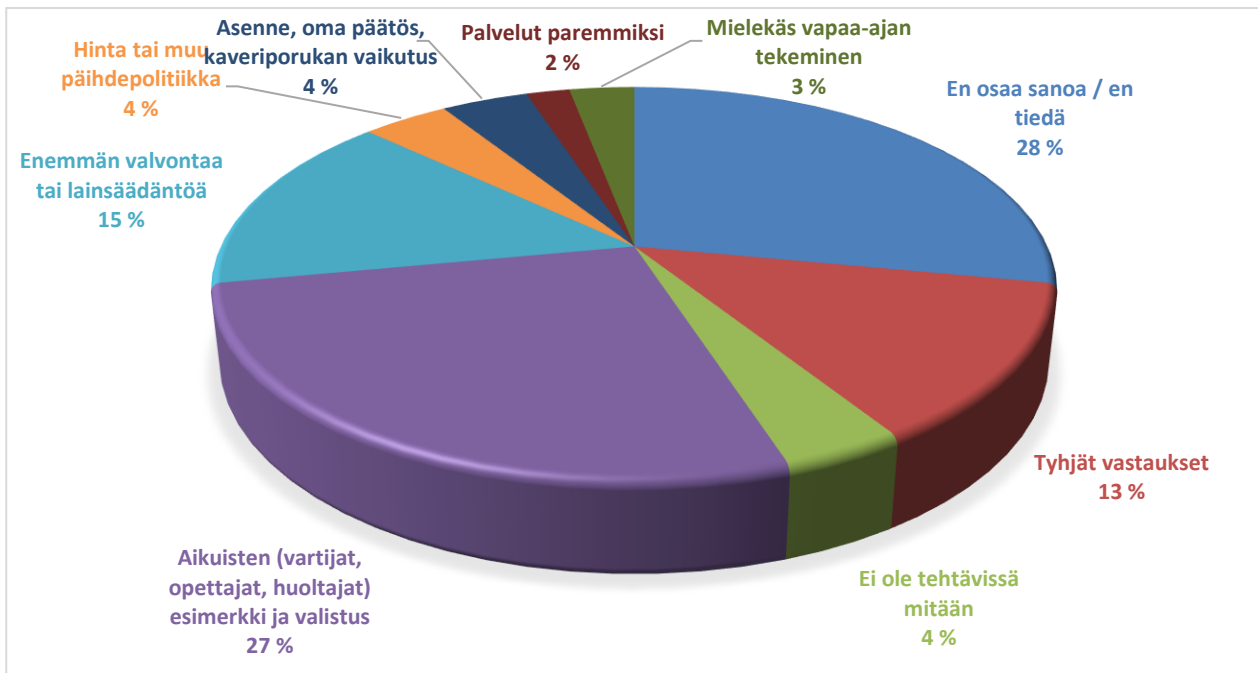
Taulukko 5. Kysymys: Olen ollut huolissani omasta

Kyselyssä kysyttiin, onko sinulta joku (esim. kuraattori, terveydenhoitaja, nuorisotyöntekijä) kysynyt päihteidenkäytöstä. Vastaajista seitsemän kymmenestä vastasi häneltä kysytyn alkoholinkäytöstä, tupakoinnista kysyttiin kahdelta kolmesta vastaajista, huumeaineista lähes puolelta vastaajista ja rahapelaamisesta joka neljänneltä vastaajalta. Eniten puheeksi ottoa kaikkien päihteiden osalta oli tehty Lappeenrannassa.

Neljä viidestä vastaajasta tiesi, mistä saa lisätietoa alkoholista ja tupakoinnista ja lähes yhtä monella oli tieto, mistä lisätietoa saa kannabiksesta. Heikoiten tunnettiin rahapelaamisen lisätietolähteet, mutta siitäkin tietoa oli kahdella kolmesta vastaajasta. Vastaajista noin seitsemän kymmenestä oli tietoisia mistä voi saada tukea tai apua päihteidenkäyttöön, rahapelaamiseen tai jos on huoli läheisen päihteidenkäytöstä tai pelaamisesta.

Nuorten esittämät toimenpide-ehdotukset ehkäisevään päihdetyöhön

Viimeiseksi kyselyssä kysyttiin avoimella kysymyksellä, mitä kannattaisi tehdä ja kenen, jotta lapset ja nuoret eivät alkaisi käyttää päihteitä. Avoimet vastaukset (n=374) jaoteltiin yhdeksään eri kategoriaan. Yhdessä annetussa vastauksessa saattoi olla useita eri ehdotuksia, jotka kategorisoitiin tarvittaessa erikseen (taulukko 6).

Taulukko 6. Kysymys: Mitä kannattaisi tehdä, että lapset ja nuoret eivät alkaisi käyttää alkoholia, nuuskaa, tupakkaa tai huumeita? Kenen pitäisi tehdä jotain?

Suurin osa vastasi, etteivät he osaa sanoa tai eivät tiedä mitä tulisi tehdä. Seuraavaksi eniten vastauksia tuli kohtaan Aikuisten esimerkki ja valistus. Tässä kohdassa esitetyissä vastauksissa nousi esille toive, että vanhemmat näyttäisivät esimerkkiä päihteettömyydestä sekä kasvattaisivat lapsensa ja ottaisivat päihdeaiheet lasten ja nuorten kanssa puheeksi.

Et perhees kaikki asiat ois ok ni se vähentää sitä riskii et nuoret rupeis testailee kaikkee.

Kotona tiukemmat säännöt.

Vanhempien pitäisi opettaa lapsille minkä takia päihteiden käyttö on haitallista ja ilmaista heille vahvasti mielipiteensä siitä, etteivät he halua lapsen käyttävän päihteitä.

Aikuisten ei tulisi välittää niitä alaikäisille.

Puheeksi ottoa toivottiin lisäksi nuorten elinpiirin muilta aikuisilta. Joka kuudes vastaaja toivoi lisää valvontaa tai vahvempaa lainsäädäntöä päihdeasioihin.

Pitää rajoittaa niiden vapaa myynnin. Myynnin valvonta.

Vankeutta, kovemmat rangaistukset, uhkailua.

Se, että nuoria ja lapsia kohdellaan ja kasvatetaan hyvin eikä jätetä heitteille. Myös poliitikot voisivat oikeasti kuunnella lapsia ja nuoria eikä vain myötäillä enemmistöäänestäjiään.

Asenne ja kaveriporukan vaikutusta sekä hintaa ja muuta päihdepolitiikkaa piti neljä prosenttia vastaajista merkittävänä. Vastauksista 13 % oli tyhjiä vastauksia ja neljä prosenttia ilmoitti, ettei mitään ole tehtävissä.

Vähentää kuinka paljon alkoholia saa ostaa. Hallituksen pitäisi tehdä asialle jotain.

Jokaisen oma päätös.

käyttö tapahtuu lähes aina porukassa ja, kun yksi kokeilee jotakin muut seuraavat miettivät perässä.

Toinen neuvo olisi yrittää muuttaa ihmisten suhtautumista alkoholiin ja vähentää sen merkitystä meidän juhla- ja hauskanpitokulttuurissamme.

Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä nuorten vastauksista

Päihdehavainnoista kysyttäessä kävi ilmi, että nuorilla oli aikuisia enemmän havaintoja sähkösavukkeen käytöstä. Nuoret kokivat myös aikuisia enemmän huolta liiallisesta tupakoinnista ja nikotiini tuotteiden käytöstä. Sähkösavukkeen käytön havainnot olivat myös aikuisten antamien vastausten mukaan lisääntyneet edellisestä kyselystä yli puolella. Alaikäisten alkoholinkäyttöä oli havaittu harvemmin kuin nikotiini tuotteiden käyttöä. Lappeenrannassa alkoholinkäyttöä oli havaittu enemmän kuin muissa kunnissa. Reilu neljännes lappeenrantalaisista vastaajista oli havainnut alaikäisten kannabiksen käyttöä, kun muista vastaajista näitä havaintoja oli vajaalla viidenneksellä. Päihdekasvatustyön kohdentamista voisi siis tämän kyselyn perusteella tehdä ensisijaisesti nikotiini tuotteisiin ja siellä akuuteimmin sähkösavukkeisiin. Silti yhtä lailla alkoholi sekä erityisesti kannabis muiden huumausaineiden osalta on syytä pitää päihdekasvatuksessa mukana.

Kolmanneksella kyselyyn vastanneista oli havaintoja alaikäisten rahapelaamisesta. Eniten rahapelaamista oli havaittu lmatralla, jossa reilu puolet vastaajista kertoi tehneensä havaintoja alaikäisen rahapelaamisesta. Rahapelaamisen ikärajavaivontaa on pyritty tehostamaan Suomessa Veikkauksen toimesta erilaisin toimin. Muun muassa rahapeliautomaateille tuli täystunnistautuminen voimaan vuonna 2021, ja kaikessa rahapelaamisessa on voimassa 18 vuoden ikäraja. Tällä kyselyllä ei saatu tietoa, mitä rahapelejä alaikäisten on havaittu pelaavan. Rahapelaamisen ehkäisyä alaikäisten parissa voidaan tehdä opettamalla digipelitaitoja sekä herätellä havainnoimaan omaa ajankäyttöä ja muita resursseja digipelaamiseen.

Nuoret olivat aikuisia harvemmin huolissaan läheisen tai omasta päihteidenkäytöstä. Mainittavaa kuitenkin on, että omasta alkoholin, nikotiinituotteiden, huumeiden sekä rahapelien käytöstä oli jokaisessa ryhmässä muutama vastaaja huolissaan. On siis tärkeää varmistaa, että nuorilla on ympärillään aikuisia, joille voi matalalla kynnyksellä kertoa huolestaan, liittyi se sitten omaan tai läheisen päihteiden käyttöön. Tärkein ehkäisevän päihdetyön paikka on koti. Myös kodin ohella kouluilla ja nuorten vapaa-ajan piirissä toimivilla aikuisilla on tässä merkittävä rooli.

Nuoret toivoivat vastauksissaan lähipiirin aikuisten puhuvan heille päihteistä, vanhempien kasvattavan lapsensa ja pitävän rajoja sekä näyttävän itse esimerkkiä. Aikuisten kyselyssä taas nousi vahvimmin esille koulun rooli päihdekasvatuksen antajana. Päihdekasvatus ei vaadi ammattitaustaa tai erityistä osaamista. Kuka tahansa aikuinen voi ottaa päihdeasiat esille nuorten kanssa. Nuoret tarvitsevat avointa keskustelua kootakseen ymmärrystä päihteistä ja niiden käyttöön liittyvistä vaikuttimista. Päihteidenkäyttö tai käyttämättömyys on myös arvovalinta. Tukemalla nuoren itsetuntemusta ja käymällä arvokeskusteluja tuetaan osaltaan myös päihdeettömyyttä. Kysytään siis elinpiirimme nuorilta, mitä sinä haluat elämältäsi, mihin suuntaan haluat elämässä kulkea ja mitkä asiat vievät sinua kohti tavoitteita ja tai pois omista tavoitteista. Päihdekasvatus on yhteinen tehtävä, jossa jokaisella aikuisella on roolinsa.